

Η κρίσις.

Τὸ προτεθέν πρόβλημα λαμβάνει μείζονας διαστάσεις καὶ ἐξαιρείται πρὸ τοῦ ὕλισμου ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δυνάμει διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐπακολουθούντων τῆν γένεσιν τῶν ιδεῶν φαινομένων καὶ τῆς μορφώσεως νέων διὰ τῶν σκέψεων καὶ κρίσεων τῆς διανοίας.

Ὁ ὕλισμος δοξάζει ὅτι αἱ ιδέαι μορφοῦνται διὰ τῶν κινήσεων καὶ λειτουργιῶν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, παραγομένων εἴτε ἐκ τῆς αὐτενεργείας αὐτῆς εἴτε ἐκ τῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων μεταβιβαζομένων ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων. Ἐστω· ἀλλ' ἡ ιδέα μετὰ τῆν γένεσίν της, διαμένει, διατηρεῖται, ἐντοπίζεται εἰς τὴν διάνοιαν, ἐπανέρχεται δὲ διὰ τῆς ἀναμνήσεως καὶ ἀναπαρίσταται ἐνώπιον τοῦ συνειδότος μετὰ πολλὰς ἡμέρας καὶ μετὰ ὀλόκληρα ἔτη, εἴτε μετ' ἄλλων συνδεομένη, εἴτε μόνη, ὡς ἐκ τυχαίας συμπτώσεως ἢ ἐκουσίας ἀναμνήσεως.

Ἐρωτῶμεν ἤδη· τίνι τρόπῳ μία αὔλος καὶ πνευματικὴ παραγωγή, οἷα ἡ ιδέα, δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ ἀποθηκευθῇ ἐφ' ἑνὸς σωματικοῦ ὀργάνου; Ἡ ιδέα εἶνέ τι αὔλον στερούμενον πάσης σωματικῆς ιδιότητος· τοῦτο ἀνομολογοῦσιν οἱ ὕλισταί. Ὑποθέτοντες ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε πεπρωκισμένος διὰ πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ ἐνεργείας, δυνάμεθα, ἂν οὐχὶ νὰ γνωρίσωμεν τοὺς τρόπους, νὰ νοήσωμεν τοῦλάχιστον τὸ ἐφικτὸν τῆς ἐν τῇ ἀρχῇ ταύτῃ μετουσιώσεως τοῦ αὔλου ὄντος, τῆς διατηρήσεως καὶ ἀναποθηκεύσεως προϊόντος τῆς ἰδίας αὐτῆς φύσεως καὶ οὐσίας. Ἐπειδὴ ὅμως, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν ὕλιστῶν, ὁ ἄνθρωπος εἶνε σωματικὴ μηχανὴ ἐστερημένη πάσης ψυχικῆς καὶ

πνευματικῆς δυνάμεως, ἢ διατήρησις καὶ ἐναπόθεσις τῶν ιδεῶν ἐπὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης καθίσταται ἀκατάληπτος καὶ παρουσιάζει βεβαίωσιν τοῦ φυσικῶς ἀδυνάτου.

Προβῶμεν περαιτέρω.

Ὁ ἄνθρωπος δὲν μορφώνει μόνον ιδέας, ἀλλὰ σκέπτεται καὶ κρίνει ἐπ' αὐτῶν, ἐκ δὲ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἐνεργειῶν νέαι ἐκπηγάζουσι καὶ παράγονται ιδέαι.

ὑποθέσωμεν ὅτι εἴτε διὰ τῆς ἀναγνώσεως εἴτε διὰ τῆς προφορικῆς ἀφηγήσεως πληροφοροῦμεθα τὸ πρῶτον περὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἀριστείδου· προσεγγίζοντες τὰς μορφωθείσας ἐν ἡμῖν ιδέας περὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν πράξεων τούτων πρὸς τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν ἐν ἡμῖν ιδεάν τῆς δικαιοσύνης, ἐξάγομεν ἐν συμπεράσματι, τοῦτο δὲ εἶνε μία νέα ιδέα μὴ προϋπάρχουσα ἐν ἡμῖν «ὁ Ἀριστείδης ἦτο δίκαιος». Ἡ νέα αὕτη ιδέα παρήχθη ἐκ τῆς προσεγγίσεως τῆς ἐννοίας τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐκ τῆς συμπαροβολῆς ταύτης πρὸς τὸν χαρακτήρα τῶν πράξεων τοῦ Ἀριστείδου.

Ἀναλύοντες πᾶσαν ἄλλην σκέψιν καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην κρίσιν, εὐκόλως θὰ πεισθῶμεν ὅτι αὐταὶ συνίστανται εἰς τὴν προσέγγισιν, εἰς τὴν συμπαροβολήν, εἰς τὸν συνδυασμὸν, εἰς τὴν ἐκτίμησιν καὶ εἰς τὴν μεταποίησιν ιδεῶν.

Τί πράττει ὁ μελετῶν ἐπί τινος σχεδίου ὅπερ πρόκειται νὰ φέρῃ εἰς πέρας, ἢ ὁ ἀναλαμβάνων τὴν λύσιν πολιτικοῦ ἢ μαθηματικοῦ ἢ κοινωνικοῦ ζητήματος; Ἀπομακρύνει τὴν διάνοιάν του, ἐφ' ὅσον τῷ εἶνε ἐρρικτὸν, ἀπὸ πάσης τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων ἐντυπώσεως, συγκεντρώνει δὲ ἅπασαν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν διανοητικὴν του ἐνεργότητα ἐπὶ τοῦ ζητήματος οὗτινος ἐπελήφθη τὴν λύσιν, ἐπανάγει πρὸ τῆς διανοίας του πᾶσας τὰς ιδέας, αἵτινες ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὸ προκειμένον ζήτημα, καὶ ὅπως διευκολύνῃ τὸ ἔργον του ἀνακαλεῖ αὐτὰς νοητικῶς διὰ τῶν

διακριτικῶν ἐκείνων τῆς φωνῆς ἢ τῆς γραφῆς σημείων, ἅτινα ὀρίζουσι τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης. Ὅμιλεῖ μετὰ τῶν ἰδεῶν τούτων ὁμιλίαν σιωπηλὴν καὶ συμβολικὴν, τάσσει τὴν μίαν παρὰ τὴν ἑτέραν, ἀπομακρύνει τὰς πρότερον ἀνακληθείσας καὶ ἀντικαθιστᾷ δι' ἄλλων, καὶ πῶρα μὲν συνθέτει διαφόρους εἰς μίαν, ἄλλοτε δὲ τὴν μίαν ἀναλύει εἰς διαφόρους, προβαίνει εἰς μυρίους τῶν ἰδεῶν συνδυασμούς καὶ παλαίων πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς ὅλα τὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ὄντα, ἅτινα ἐκάλεσεν εἰς βοήθειάν του, προσεγγίζει εἰς τὴν λύσιν, ἀμφιβάλλει, ἀπομακρύνεται τοῦ ζητουμένου καὶ ἐπὶ τέλους μορφώνει τὸ σχέδιόν του, λύει τὸ τεθὲν ζήτημα καὶ παράγει νέας ιδέας, νέα τουτέστι πνευματικὰ προϊόντα ἐκπηγάσαντα ἐκ τῆς προσεγγίσεως, ἐκ τῆς ἀντιπαράθεσεως, ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ ἢ τῆς ἀναλύσεως τῶν ἐν τῇ διανοίᾳ του προὑπαρχόντων ἢ ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων. Ἐὰν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῶν λέξεων καὶ τῶν συμβολικῶν σημείων ὑπάρχωσι τὰ δυνάμενα διὰ τινος συνδυασμοῦ νὰ παραστήσωσι τὰς παραχθείσας νέας ιδέας, τὰ νέα σχέδια, τὰς γενομένας τῶν ζητημάτων λύσεις, ὁ σκεπτόμενος τὰ ἀποδέχεται καὶ ὀρίζει δι' αὐτῶν τὰς παραχθείσας κρίσεις καὶ ἐννοίας, ἄλλως προστρέχει εἰς ἄλλα παραπλήσια σημεῖα ἢ καὶ δημιουργεῖ νέας λέξεις καὶ συμβολικὰς παραστάσεις τῶν νέων ἰδεῶν.

Ἡ διασκεπτομένη δύναμις εἰς πάσας τὰς ἐνεργείας ταύτας ἀποβλέπει εἰς ἓνα σκοπὸν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἐφιστᾷ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὰς ἐνεργείας τῆς. Δὲν ἐνεργεῖ δι' αὐτομάτων καὶ ἀσυνειδήτων μηχανικῶν κινήσεων, ὡς ὁ στόμαχος κατὰ τὰς πεπτικὰς αὐτοῦ λειτουργίας, ὡς τὸ ἦπαρ κατὰ τὴν προπαρασκευὴν καὶ ἔκκρισιν τῆς χολῆς, ἀλλ' ἔχει καὶ τὴν συνειδήσιν τῶν ἐνεργειῶν τῆς καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων, δι' ὧν προβαίνει εἰς τὰς λειτουργίας τῆς καὶ τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν τῆς διευθύνσεως τούτων. Οὐδὲ ἡ σκεπτομένη ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἀρχὴ περιορίζεται

ἐπὶ τοῦ ὑπάρχοντος καὶ διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου ὀρισθέντος, ἀλλὰ συνταράσσεται ἐν μέσῳ τῶν ἀφηρημένων ἰδεῶν, σκέπτεται ἐπὶ τε τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, ἐνεργεῖ ἐντὸς τοῦ κόσμου καὶ μεταωρίζεται εἰς τὸ ἄπειρον, κινεῖται ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ἵπταται εἰς τὴν αἰωνιότητα, καὶ ὁμιουργεῖ ὀλοκλήρους κόσμους ἰδεώδεις, καὶ ἀρχὰς ἀφηρημένας καὶ πεποιθήσεις καὶ αἰσθημάτων, μηδεμίαν ἔχοντα σχέσιν πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ ἀντικείμενα, ὅλως δὲ διάφορα ἢ καὶ τῶν προὑπαρχουσῶν ἀρχῶν καὶ αἰσθημάτων ἐναντία.

Ἐνώπιον τῶν γεγονότων τούτων μέγα καὶ σπουδαῖον ἐπεγείρεται πρόβλημα· ἐὰν, ὡς οἱ ὕλισται διδάσκουσιν, ὁ ἐγκέφαλος καὶ κρίνη καὶ σκέπτεται ὡς πάντα τὰ λοιπὰ σωματικὰ ὄργανα, τίμη τρόπον δύναται νὰ παραλαμβάνη αἴθλα ὄντα καὶ νὰ προσεγγίξῃ ἢ ἀντιπαραβάλλῃ, νὰ συνδυάζῃ ἢ ἀναλύῃ, νὰ μεταποιῇ καὶ διευθύνῃ κατὰ βούλησιν καὶ αὐτενέργειαν, καὶ ἐκ πασῶν τούτων τῶν ἐνεργειῶν νὰ παράγῃ νέα μὴ προὑπάρχοντα πνευματικὰ ὄντα, νέας ἰδέας, νέας κρίσεις καὶ νέας πεποιθήσεις;

Ὁ Ὑλισμὸς μᾶς διδάσκει ὅτι ἀποκρούει τὴν περὶ πνευματικῆς ψυχῆς πεποίθησιν, ἀκατάληπτον θεωρῶν τὴν ὑπαρξίν δυνάμει αἴθλου σχέσιν ἐχούσης μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἀλλὰ τίμη τρόπον ἢ ἐγκεφαλικὴ ὕλη τίθεται εἰς ἐπαφήν μετὰ τὰς παραγθεύσας ἰδέας, κίττινες εἶνε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν ὕλιστῶν, ὄντα αἴθλα, καὶ τίμη τρόπον ἐπενεργεῖ ἐπ' αὐτῶν καὶ συνδυάζει καὶ ἀναλύει καὶ παράγει τὰς νέας αἴθλους ἐννοίας, τὰς νέας αἴθλους πεποιθήσεις καὶ τὰ νέα συναισθήματα;

Κατὰ τοὺς μηχανικοὺς τῆς φύσεως νόμους, πᾶν σῶμα εἴτε ἀνόργανον εἴτε ἐνόργανον ἐπενεργεῖ μέχρι τοῦ σημείου εἰς ὃ ἐπεκτείνεται ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ἀντικειμένων. Αἱ ἐνέργειαι τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ στομάχου περιορίζονται ἐντὸς τοῦ σώματος, ἡ ἐνέργεια τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἐξικνεῖται

μέχρι τῆς τελευταίας δονήσεως ἢ τῆς φωνῆ παράγει εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, αἱ ἐντυπώσεις τῆς ὁράσεως λήγουσιν ὅπου ἡ δύναμις τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τώρα τίνι τρόπῳ αἱ ἐνέργειαι τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης ἐπακτείνονται ἐφ' ὅλου τοῦ ὁρατοῦ κόσμου, ἐπακτείνονται ἐπὶ κόσμου ἁοράτου καὶ ἐπὶ ἀντικειμένων αὐλῶν καὶ πνευματικῶν; Κατὰ τοὺς ἀπαραβάτους φυσικοὺς νόμους, πᾶσα σωματικὴ ἐνέργεια καὶ πᾶσα ὄργανου λειτουργία πραγματοποιεῖται διὰ κινήσεως μορίων, αἱ δὲ ἐνέργειαι τοῦ ἐγκεφάλου, κατὰ τὰς ὑλιστικὰς δοξασίας, διὰ τοῦ αὐτοῦ μηχανικοῦ τρόπου διεξάγονται. Ἐνέργεια ὀργανικὴ καὶ σωματικὴ ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τοῦ μέλλοντος καὶ ἐπὶ τοῦ μὴ ὑπάρχοντος δὲν δύναται οὔτε νὰ νοηθῆ οὔτε φυσικῶς νὰ ὑπάρξῃ· ἀλλὰ τότε τίνι τρόπῳ ὁ ἐγκέφαλος παράγει προνοητικὰς ἰδέας καὶ κρίσεις καὶ ἀπώτατον προτίθεται ἐν τῷ μέλλοντι σκοπὸν, καὶ προπαρασκευάζει καὶ ἐκλέγει καὶ διευθύνει τὰ μέσα πρὸς ἐπίτευξιν σχεδίου χρονικῶς ἀφραστῶτος; τίνι τρόπῳ κρίνει οὐ μόνον ἐπὶ πραγματικῶν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ὑποθετικῶν γεγονότων;

(1) Ὡλισταὶ μᾶς διδάσκουσιν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης εἶνε τετυπωμένοι οἱ ἤχοι τῶν λέξεων, τούτων δὲ προφερομένων, ἐπεγείρονται ἐν ἡμῖν αἱ ἀντιστοιχοῦσαι ἐννοιαί. Ἔστω· ἀλλ' ὅτε ἡ αὐτὴ λέξις προφερομένη, ὅπως διαφόρους ἐν ἡμῖν παράγει ἐννοίας, τίς ὁ κρίνων καὶ διαχωρίζων τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἐτέρας, καὶ τίς ὁ λέγων, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐκδηλοῦται ἡ μία ἀντὶ τῆς ἄλλης ἐννοίας;

Ἡ συνειδήσις, ἡ κρίσις, ἡ αὐτενέργεια τῆς διανοίας, αἱ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ὄντων ἐπενέργειαι τῆς σκεπτομένης ἀρχῆς προφανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ παραχθῶσιν ἐκ σωματικοῦ ὄργανου καὶ διὰ τῶν διεπόντων τῆν ὕλην νόμων.

Η ἰδέα τῆς Θεότητος.

Τρίταν ἐγείρεται προβλημα ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτήρων τῶν περὶ τῆς Θεότητος ἰδεῶν καὶ πεποιθήσεων.

Ὁ Ὑλισμὸς διδάσκει ὅτι πᾶσα θρησκευτικὴ ἰδέα εἶνε γυμναστική φρεναπάτη ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς ψεύδοϋς δοξασίας περὶ υπάρξεως Θεοῦ. Μὴ ὑπάρχοντος οὔτε ὄντος οὔτε δυνάμεώς τινος ἐκτὸς τῆς ὕλης πᾶσα ἰδέα ἀποδεχομένη τὴν ὑπαρξίν υπεραισθητοῦ ὄντος εἶνε πλημμελής τοῦ ἐγκεφάλου ἔκκρισις καὶ παραγωγή, ὡς εἶνε ἡ ἀπὸ τοῦ ἥπατος ἔκκρισις ὑγροῦ μὴ ἔχοντος τὰ συστατικὰ τῆς χολῆς στοιχεῖα.

Ὁ μέγας μαθηματικὸς καὶ φιλόσοφος Καρτέσιος ἐδόξαζεν ὅτι ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ ἰδέα εἶνε ἡ μαθηματικὴ τῆς υπάρξεώς του ἀπόδειξις. Δὲν προτίθεμαι νὰ ἐξετάσω τὰ περὶ τῆς μεταφυσικῆς ὀρθότητος τῆς βαθείας ταύτης δοξασίας, ἀλλ' ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν τοῦ Ὑλισμοῦ αὕτη παρίσταται ὡς ἀληθὲς ἀξίωμα.

Ὁ Ὑλισμὸς πρεσβεύει ὅτι πᾶσαι αἱ ἰδέαι παράγονται ἀπὸ τῶν κινήσεων, τῶν ἀλλοιώσεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῶν ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου διὰ τῶν αἰσθητηρίων μεταβιβαζομένων ἐντυπώσεων. οὐδεμία δὲ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου δύναται νὰ παραχθῇ ἰδέα μὴ λαβοῦσα τὴν πρώτην αὐτῆς ἀφετηρίαν ἀπὸ αἰσθητῆς τινος ἀντιλήψεως. Καὶ αὗται αἱ μὴ παραστατικαὶ ἰδέαι, αἱ μὴ ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς ἐξωτερικόν τι ἀντικείμενον, παράγονται διὰ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ἐγκεφάλου ἐπὶ τῶν ἐν αὐτῷ προὑπαρχουσῶν ἀντιλήψεων καὶ ἰδεῶν, αἵτινες παρήχθησαν διὰ τῶν αἰσθητηρίων. (Ὅτω δὲ, κατὰ τὰς ὕλιστικὰς θεωρίας, πᾶσα ἰδέα ἐκπηγάζει

ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἀλλ' ἀναγκαίως καὶ πάντοτε ἀπὸ μιᾶς αἰσθητικῆς ἐντυπώσεως. Μορφοῦντες τὴν ιδέαν τέρατος μὴ ὑπάρχοντος ἐν τῇ φύσει, ἔχοντος δὲ τὴν κεφαλὴν ἀνθρώπου, τὸ σῶμα ἵππου καὶ τὴν οὐρανὸν ὄφειος, δὲν ἐδημιουργήσαμεν τὸ τέρας ἐκ τοῦ μηδενός, ἀλλὰ συνδυάσαντες τὰς προϋπαρχούσας ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἀποτυπώσεις τῶν στοιχείων τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἵππου, τοῦ ὄφειος κατηρτίσαμεν τὴν ιδέαν τοῦ μὴ ὑπάρχοντος ἐν τῇ φύσει τέρατος. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν γενικῶν καὶ ἀφηρημένων ιδεῶν, καθ' ἃς ὁ ἐγκέφαλος ἀναλύει, συνδυάζει, συναρμολογεῖ καὶ μεταποιεῖ τὰ στοιχεῖα προϋπαρχουσῶν ἀντιλήψεων, καὶ ιδεῶν. Καὶ μέχρι τοῦ σημείου τούτου ὁ ὕλισμός εἶνε συνεπὴς πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ δοξασίας του. Καὶ τῷ ὄντι· ἐάν αἱ ιδέαι δὲν εἶνε εἰμῆ προϊόντα καὶ ἐκκρίσεις τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, πρέπει ἀναγκαίως νὰ προκύπτωσιν ἐξ ἀμέσων τῶν αἰσθητηρίων ἐντυπώσεων ἢ ἐξ ἄλλων στοιχείων ἐντοπισθέντων ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἢ ἐν ἄλλῳ μέρει τοῦ σώματος. Ἐπιτετα δ' ἐντεῦθεν ὅτι μία ψευδῆς καὶ πλημμελῆς ιδέα ἢ ἐκπηγάζει ἐκ τινος ἐλαττωματικῆς ἐντυπώσεως τῶν αἰσθητηρίων ἢ ἐκ παθολογικοῦ συνδυασμοῦ καὶ ἐπεξεργασίας προϋπαρχόντων στοιχείων· οὕτω τὸ ἦπαρ δύναται μὲν διὰ παθολογικῆς ἐπεξεργασίας νὰ παραγάγῃ ὑγρὸν μὴ ἔχον τὰ συστατικὰ τῆς χολῆς, ἀλλὰ πρὸς παραγωγὴν τούτου δέον πάντοτε νὰ προϋπάρχωσι τὰ στοιχεῖα τοῦ παραχθέντος ὑγροῦ, ἄλλως τὸ ἦπαρ δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τι ἐκ τοῦ μηδενός.

Ἄλλὰ Θεὸς δὲν ὑπάρχει, καὶ οὐ μόνον κατὰ τὰς δοξασίας τοῦ ὕλισμοῦ δὲν ὑπάρχει Θεός, ἀλλ' οὐδὲν ὑπάρχει ἐν καὶ οὐδεμία ἐκτὸς τῆς ὕλης δύναμις. Τὸ αὐλον εἶνε τὸ μὴ ὑπάρχον, καὶ ἐάν δ' ὑπῆρχεν οὐδέποτε ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τῆς ὕλης· τούτου τεθέντος, ἰδοὺ τὸ ἐπεγειρόμενον πρόβλημα.

Μὴ ὑπάρχοντος Θεοῦ καὶ μὴ ὑπάρχοντος οὐδενὸς πνευματικοῦ ὄντος, μὴ ἐπενεχθείσης ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου οὐδεμιᾶς ἐξ

αύλου ὄντος ἐντυπώσεως, μὴ ὑπαρχούσης οὔτε ἐν τῷ ἀνθρώπῳ οὔτε ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου πνευματικῆς τινος ἀρχῆς, πῶς ἐδύνατο νὰ παραχθῇ ἡ περὶ τῆς ὑπάρξεως Θεοῦ ἰδέα;

Ἐκ τοῦ μηδενὸς μηδὲν παράγεται. Αὕτη εἶνε ἡ θεμελιώδης βᾶσις τοῦ Ἰλισμοῦ, καθ' ὃν τὸ μὴ ἐνσώματον εἶνε τὸ μηδὲν· Θεὸς δὲν ὑπάρχει, πνευματικὰ ὄντα δὲν ὑπάρχουσιν, ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶνε πεπρωτισμένος δι' αὐλοῦ ἀρχῆς δυναμένης νὰ παραγάγῃ πνευματικὰς ἰδέας, ἡ δὲ ἐγκεφαλικὴ ὕλη οὔτε ἔλαβεν οὔτε δύναται νὰ λάβῃ διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐντυπώσεις περὶ πνευματικῶν ὄντων μὴ ὑπαρχόντων ἐν τῇ φύσει· ἀλλὰ πῶς τότε ἐκ τοῦ μηδενὸς τὸ σωματικὸν ὄργανον τοῦ ἐγκεφάλου παρήγαγε τὴν περὶ Θεοῦ ἰδέαν; Παρὰ τοῦ Ἰλισμοῦ γνωρίζομεν ὅτι ὁ ἐγκέφαλος ἐνεργεῖ ὡς πάντα τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος ὄργανα, ἐκ δὲ τῶν λειτουργιῶν τοῦ πηγάζουσιν αἱ ἰδέαι ὡς ὁ σιάλος ἐκ τῶν ἀδένων τοῦ στόματος. Ἔστω· ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς πλημμυλοῦς ἐκκρίσεως πρέπει ἀναγκαίως ἢ νὰ εἰσελθῶσι διὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων ἢ νὰ προϋπάρχωσιν, ἄλλως κατὰ τὴν δόξαν τῶν ὕλιστῶν ἡ ἰδέα δὲν δύναται νὰ παραχθῇ. Καὶ ὅμως κατὰ τὴν μορφωθεῖσαν περὶ Θεοῦ ἰδέαν οὐ μόνον δὲν ἐπεγένοντο ἐξωτερικαὶ ἐντυπώσεις οὐδὲ προϋπήρχον ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ πνευματικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ ταῦτα οὔτε ἐν τῷ Σύμπαντι οὔτε ἐκτὸς τοῦ Σύμπαντος ὑπάρχουσι, διδάσκοντος τοῦ Ἰλισμοῦ ὅτι οὔτε ὄν οὔτε δύναμις τις ὑπάρχει ἐκτὸς τῆς ὕλης. Καὶ ἰδοὺ τίς ὑπὸ τῶν ὑλοδοξούντων ἀποδίδεται ἐνέργεια εἰς τὸν ἐγκέφαλον κατ' ἀντίθεσιν τῶν ἰδίων ἀρχῶν!

Ἡ ἐγκεφαλικὴ ὕλη ἢ μὴ δυναμένη νὰ παραγάγῃ ἰδέας ἀνευ τῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐντυπώσεων, ἢ ἐγκεφαλικὴ ὕλη ἢ περικλειομένη ἐντὸς τοῦ κρανίου καὶ ἐνεργοῦσα ὡς τὸ ἦπαρ, ὡς ὁ σπλήν, ὡς τὰ γάγγλια καὶ οἱ τοῦ σώματος ἀδένες ἀναλαμβάνει καὶ διεξάγει καταπληκτικὰς καὶ φυσικῶς ἀδυνάτους

ἐνεργείας ἀνεξαρτήτως πάσης ἀμέσου ἢ ἐμμέσου αἰσθητικῆς ἐντυπώσεως. Ἐξέρχεται ἡ ἐνέργεια αὐτῆς τοῦ κρανίου καὶ διέρχεται καὶ ὑπερπέραν τὸ Σύμπαν καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος δημιουργεῖ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀπείρου, ἐγκαταλείπει τὰ ὄρια τοῦ χρόνου καὶ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παράγει τὴν ἰδέαν τῆς αἰωνιότητος, ἐναντίον πάντων τῶν νόμων τῆς φύσεως ἐπινοεῖ ἐκ τοῦ μηδενός τὴν ἰδέαν τῆς παντοδυναμίας, καὶ διὰ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ιδεῶν ταύτων, καὶ τὸ δὴ σπουδαιότερον κατ' ἀντίθεσιν πάσης ὕλιστικῆς ὀρθασίας, δημιουργεῖ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος Ὁν ἄπειρον, παντοδύναμον, αἰώνιον, πεποικισμένον διὰ προσόντων μὴ ὑπαρχόντων οὐδὲ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως δυναμένων νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον δι' ἐξωτερικῆς τινος ἐντυπώσεως. Καὶ ἡ ἐν τῇ κρανιακῇ θήκῃ ἐγκεκλεισμένη ὕλη καταβάλλουσα πάντας τοὺς μηχανικοὺς καὶ σωματικοὺς νόμους δημιουργεῖ τὸ ἰδεῶδες, τὸ μὴ ὑπάρχον, τὸ μὴ ἔχον οὔτε ἔκτασιν οὔτε βάρος οὔτε σωματικὴν τινα ιδιότητα, δημιουργεῖ δύναμιν δεσπόζουσαν ἐπὶ πάντων τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ ὀρίζουσαν τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τοῦ Συμπαντος, ἐπινοεῖ καὶ παράγει οὐχὶ πλέον μίαν ἰδέαν, ἀλλὰ τὴν θρησκείαν, τὴν ψυχολογίαν, τὴν λογικὴν, τὴν ἠθικὴν, τὴν καλλιλογίαν καὶ πάσας τὰς μεταφυσικὰς ἐπιστήμας τὰς μὴ ἐχούσας οὔτε ὑπόστασιν τινα οὔτε πραγματικόν τι ἀντικείμενον μελέτης καὶ πεποιθήσεως καθὼ περιστρεφομένης ἐπὶ πνευματικῶν ὄντων καὶ δυνάμεων. « Ἄλλ' ὅπως πιστεύσωμεν ὅτι ἅπασαι αἱ δημιουργίαι αὗται παρήχθησαν ἐξ ἑνὸς σωματικοῦ ὄργάνου μὴ συνεργαζομένου μετὰ πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς δυνάμεως, λέγει ὁ φυσιοδίφης Snell, δεόν νὰ ὀπλισθῶμεν διὰ πίστεως πολὺ ἀνωτέρας καὶ ἰσχυροτέρας τῆς πίστεως τῆς ἀπαιτουμένης παρὰ πᾶσιν τῶν παραδόσεων τῶν ἱστορικῶν θρησκευμάτων. »

Η περί ψυχῆς ιδέα.

Ὁ ἐγκέφαλος εἶνε τὸ ὄργανον εἰς ὃ συγκεντροῦνται πᾶσαι αἱ τῶν αισθητηρίων ἐντυπώσεις καὶ ἐξ οὗ παράγονται αἱ τῆς συνειδήσεως ἀντιλήψεις καὶ παρ' οὗ ἐπεξεργάζονται πάντα τὰ νοήματα, αἱ ἰδέαι, τὰ συναισθήματα, αἱ κρίσεις καὶ αἱ βουλήσεις, ἐπὶ δὲ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης ἀποτυποῦνται καὶ ἐντοπίζονται πάντα τ' ἀποτελέσματα τῶν διεξαχθεισῶν ὑπ' αὐτῆς λειτουργιῶν. Ἰοιαύτη εἶνε ἡ τῶν ὑλιστῶν διδασκαλία· τώρα παρατηρήσατε τὰ γεγονότα.

Τὸ ἐγκεφαλικὸν ὄργανον τὸ ἔχον συνείδησιν τῶν ἐργασιῶν του, τὸ ἀντιλαμβανόμενον, τὸ σκεπτόμενον, τὸ παράγον τὰς ἰδέας καὶ τὰ βουλήματα ἐπινοεῖ καὶ δημιουργεῖ δύναμιν μὴ ὑπάρχουσαν, ἀποκαλεῖ αὐτὴν πνεῦμα ἢ ψυχὴν καὶ εἰς ταύτην ἀποδίδει τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας, τὰ ἴδια αὐτοῦ ἔργα, ὁμολογεῖ δὲ ὅτι αἱ παραχθεῖσαι ἰδέαι δὲν ἐνετοπίσθησαν ἐπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐναπεταμιεύθησαν ὑπὸ τῆς πνευματικῆς δυνάμεως παρ' ἧς λαμβάνει τὰς κινήσεις καὶ μεθ' ἧς συνεργάζεται!

Δὲν ἐγείρομεν ἐνταῦθα οὔτε θρησκευτικὸν οὔτε μεταφυσικὸν τι πρόβλημα, ἀλλὰ ζήτημα κοινοῦ νοῦς καὶ ἀπλῆς καὶ δημώδους μηχανικῆς.

(1) Ἰλισμὸς πρεσβεύει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε πεποικισμένος διὰ πνευματικῆς δυνάμεως, συνεχομένης μὲν ἀλλὰ μὴ συνταυτιζομένης μετὰ τοῦ σώματος, καὶ ὡς ἐκ τούτου θεωρεῖ τὴν περὶ ὑπάρξεως ψυχῆς ἰδέαν ἀνυπόστατον καὶ ψευδῆ, ἐκκριστικὴν πλημμελῆ καὶ παθολογικὴν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης.

Ἄλλ' ἐνταῦθα ὁ ἐγκέφαλος δὲν περιορίζεται, ὡς ἐν τῇ περὶ Θεοῦ ἰδέᾳ, εἰς παραγωγὴν ἰδέας πνευματικῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ

μηδενός, ἀλλ' ἐπινοεῖ καὶ ἀρχὴν ἀναιρουῦσαν τὰς ἰδίας αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ λειτουργίας· οὕτω δὲ τὸ θαυμάσιον ἐκεῖνο σωματικὸν ὄργανον, ἐξ οὗ πάντα τὰ νοήματα καὶ αἱ κρίσεις ἐκπορεύονται, τὸ ὄριζον τοῦς νόμους τῆς κινήσεως τῶν ἡλίων, τῶν πλανητῶν καὶ τῶν ἀστέρων, τὸ δημιουργοῦν πάσας τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, ἀγνοεῖ ὅτι αὐτὸ εἶνε τὸ ἐνεργοῦν καὶ σκεπτόμενον καὶ βουλευόμενον!

Ὁ Πύθαγος καὶ μετ' αὐτοῦ πάντες οἱ ὕλισται βεβαιοῦσιν, « ὅτι μίᾳ δυνάμει δὲν δύναται ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς εἰμὴ διὰ τῶν ἀλλοιώσεων καὶ μεταβολῶν τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ τῆς ὕλης ἐπιγενομένων· οὐδὲν ἄλλο μέσον δύναται νὰ καταστήσῃ ἡμῖν γνωστὴν τὴν ὑπαρξίν μιᾶς δυνάμεως. » Ἔστω· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ ἀπεκαλύφθη εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ περὶ ὑπάρξεως τῆς ψυχῆς πεποίθησις; Ἐὰν ἡ ψυχὴ δὲν ὑπῆρχεν, ἦτο φυσικῶς ἀδύνατον ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς τὸν ἐγκέφαλον, κατὰ τὴν τεθεῖσαν ἀρχὴν, ὡς μὴ ἐπενεγκοῦσα οὐδεμίαν ἐπὶ τῆς ὕλης ἀλλοίωσιν. Ἐὰν ἀπ' ἐναντίας ἡ ψυχὴ ἐπενήργησεν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ διὰ τῆς ἐπενεργείας ταύτης ἀπεκαλύφθη, τὰ θεμέλια τοῦ Ἰλισμοῦ ἐκ βάθρων σαλεύονται καὶ ἡ ὑπαρξίς τῆς ψυχῆς ἀποδείκνυται ἐξ αὐτῆς τῆς παραχθείσης περὶ αὐτῆς ἰδέας.

Καὶ ἡ ἰδέα αὕτη δὲν καταμηνύεται σήμερον τὸ πρῶτον ὡς ψευδῆς καὶ ἀνύπαρκτος οὐδὲ ἐξακολουθεῖ παραγομένη ὑπὸ τῶν ἐγκεφάλων τῶν μὴ ἐριστώντων τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῶν λειτουργιῶν τούτων ἢ ἀγνοούντων τοὺς τρόπους τῆς ἀναλύσεως καὶ παρατηρήσεως. Πρὸ 2500 ἐτῶν οἱ ὕλισται διδάσκουσιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὰς θεωρίας των, ἐπέστησαν δὲ τὴν προσοχὴν τοῦ ἐγκεφάλου ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ λειτουργίας τῆς εἰς ἄλλαν ἀρχὴν ἀποδιδομένης· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς διδασκαλίας ταύτας οἱ ἐγκέφαλοι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Βάκωνος καὶ τοῦ Καντίου, τῶν ἐκζητούντων τὴν ἐνδοτάτην φύσιν τῶν ὄντων

καὶ τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης, καὶ οἱ ἐγκέφαλοι τοῦ Κέπλερ καὶ τοῦ Ἑρσχελ τῶν ἀποκαλυπτόντων τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων ἐξακολουθοῦσι πάντοτε βεβαιοῦντες ὅτι οὐχὶ αὐτοὶ ἀλλ' ἢ παρ' αὐτοῖς ἐνοικοῦσα πνευματικὴ δύναμις παραλαμβάνει τὰς ἐντυπώσεις, συναισθάνεται τὰς ἀντιλήψεις καὶ ἐπεξεργαζομένη αὐτὰς παράγει τὰ νοήματα καὶ τὰς βουλήσεις. Ἀληθῶς εἰ ὕλισται μᾶς βεβαιοῦσιν ὅτι οἱ ἐγκέφαλοι αὐτῶν δὲν παράγουσι τοιαύτας ιδέας καὶ πεποιθήσεις, ἀλλ' ἀκριβῶς τὸ πρόβλημα ἐφ' οὗ θέλομεν ἐγκύψει εἰς τὴν προσεχῆ μελέτην εἶνε, ἐάν εἰς παθολογικὴν καὶ ἀνώμαλον κατάστασιν εὐρίσκονται οἱ ἐγκέφαλοι τῶν ὑλοδοξούντων ἢ οἱ ἐγκέφαλοι συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῶν ἐπιφανῶν τοῦ ἐπιστητοῦ ἐρμηνευτῶν.

Ε΄.

Ἐλευθέρα βούλησις.

Ἡ δύναμις τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως εἶνε ὁ ὕψαλος ἐφ' οὗ πᾶσαι αἱ ὕλιστικαὶ θεωρίαι προσκρούουσι, συντρίβονται καὶ ναυαγοῦσιν. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶνε μόνον πεπρωκτισμένος διὰ θελήσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἐλευθέρας θελήσεως ἀνεξαρτήτου καὶ τῶν νόμων τοῦ ὑλικοῦ κόσμου καὶ τῶν νόμων τοῦ ἰδίου σώματος. Αἱ σωματικαὶ ἀνάγκαι καὶ ῥοπαὶ καὶ δρέξεις ἐπενεργοῦσιν ἀληθῶς ἐπὶ τῆς βουλήσεως καὶ ὑπαγορεύουσιν εἰς αὐτὴν ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας, πολλάκις ὅμως ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις δεσπόζουσα τῶν σωματικῶν ἀναγκῶν ἀποφασίζει καὶ ἐνεργεῖ κατ' ἀντίθεσιν τούτων, καὶ ἀντιστρατευομένη πρὸς πᾶσαν ῥοπὴν καὶ ἀπαίτησιν τοῦ σώματος καταδικάζει αὐτὸ εἰς στερήσεις καὶ καταβάλλει ὡς καὶ

αὐτὰ τὰ τῆς φύσεως ἐνστικτὰ καὶ τοὺς φυσικοὺς νόμους, προβαίνουσα μέχρι καὶ τῆς πλήρους καταστροφῆς τοῦ ὑπ' αὐτῆς δεσποζομένου σώματος.

Κατὰ τὴν ὕλιστικὴν θεωρίαν, πᾶσαι αἱ τῆς βουλήσεως ἀποφάσεις καὶ ἐνέργειαι ἠρτῆνται ἐκ τῶν κινήσεων καὶ λειτουργιῶν τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης προκαλουμένων ἐξ αἰσθητῶν ἐντυπώσεων ἢ ἄλλων ἐσωτερικῶν αἰτίων, ἀλλὰ πάντοτε σωματικῶν καὶ μηχανικῶν, μὴ ὑπάρχοντος αὐλοῦ ὄντος καὶ ἀσωμάτου δυνάμεως. μηδὲ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης δυναμένης ν' ἀλλοιωθῆ καὶ ὑποκινήθῃ ὑπὸ ὑπεραισθητοῦ τινος αἰτίου. Ἄλλὰ τί ἄρά γε εἶνε αἱ ἀφηρημέναι ἰδέαι, αἱ ἠθικαὶ πεποιθήσεις, ἡ τιμὴ, ἡ ἀγάπη, τὸ καθήκον καὶ πάντα τὰ λοιπὰ αἰσθήματα τὰ ἐπὶ τῆς βουλήσεως ἐπενεργοῦντα; Δὲν διδάσκουσιν ἄρά γε οἱ ὕλισται ὅτι αἱ ἰδέαι εἶνε ἐκκρίσεις μὲν τοῦ ἐγκεφάλου, ἀλλ' ἀσώματος παραγωγῆ μὴ ἔχουσα οὐδὲν ὕλικόν στοιχεῖον; Τί δὲ εἶνε αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι αἱ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως ἐπενεργοῦσαι ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, πολλάκις δὲ ὑπερνικῶσαι καὶ πάσας τὰς σωματικὰς ἀνάγκας καὶ ὑπερπηδῶσαι τοὺς νόμους τῆς φύσεως; Βεβαιοῦσιν ὅτι αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι δὲν εἶνε μόνον, ὡς πᾶσαι αἱ λοιπαὶ, αὐλος τοῦ ἐγκεφάλου παραγωγῆ, ἀλλ' εἶνε καὶ χιμαῖραι καὶ φαντασιώδη ὄνειροπολήματα μὴ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς οὐδεμίαν πραγματικότητα. Καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἀνυπάρχτων ἐκείνων ὄντων πάντα τὰ αἰσθήματα λαμβάνουσιν ἐξαισίαν δύναμιν καὶ ἀκατάβλητον στερότητα, ἡ τέχνη ἐμπνεομένη ὑπὸ τῶν θρησκευτικῶν ἰδεῶν ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς λίθους καὶ παράγει τὰς ἀθανάτους ἀρμονίας τοῦ Παρθενῶνος ἢ τοῦ Πανθέου. ὑπὸ τὴν δύναμιν τῶν χιμαῖρικῶν ἐκείνων ἰδεῶν τὸ αἶσθημα τῆς ἠθικότητος συγκεντροῦται εἰς ἓνα Δεκάλογον, ὃν οὐδεμία θεωρία διέσεισε καὶ οὐδεμία ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ὑπερῆκόντισε κατὰ τὸ ἰδεῶδες τῆς τελειότητος. Ὑπὸ δὲ τὴν ἐπενέργειαν

τῶν θρησκευτικῶν ιδεῶν νέα ζωὴ καὶ νέον πνεῦμα ἐγγυθὲν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διεχώρισε τὴν ἱστορίαν αὐτῆς εἰς δύο περιόδους, καὶ τῆς ἀρχαίας ἀπαπερτωθείσης, νέα ἤρξατο ἱστορία νέων προσόδων καὶ νέου ἐκπολιτισμοῦ, καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς νέας ταύτης ζωῆς ὁ ἀνθρώπος ἀνῆλθε πολλάκις ἐν τῷ πρακτικῷ καὶ κοινωνικῷ βίῳ εἰς ιδεῶδες ἀρετῆς, ἀγιότητος καὶ αὐταπαρνήσεως. Ὅτε δὲ ἡ ὕλική καὶ μηχανικὴ δύναμις ἀπέτόλμησε νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν ὀρθότητα καὶ τὴν πραγματικότητα τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ ὅτε διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ πιδήρου προσεκλήθη ὁ πιστὸς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ὡς χημαιρικὰς καὶ φαντασιώδεις θεωρουμένας πεποιθήσεις, τότε ἡ ἰσχὺς τῆς θρησκευτικῆς ιδέας ἀπεκαλύφθη ἐν ὅλῃ τῇ ἐξαισίᾳ καὶ πανισχύρῳ αὐτῆς δυνάμει ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ βουλημάτων τοῦ ἀνθρώπου.

(Ἡ ὕλισται διδάσκουσιν ὅτι πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως ἤρτηνται ἀπὸ τῶν μηχανικῶν κινήσεων τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης, τῶν ἐξ ἀνάγκης ἐπιβαλλομένων εἰς αὐτὴν ἐκ τῶν φυσικῶν νόμων τοῦ σώματος, ἡ δὲ πεποιθήσις περὶ ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου θελήσεως χαρακτηρίζεται ὡς ἀληθῆς φαντασιοπληξία.

Ἄλλ' ἐφαρμόσατε πάσας τὰς ὕλικὰς καὶ μηχανικὰς δυνάμεις, τὰς μόνας κατὰ τὴν διδασκαλίαν σας ὑπαρχούσας ἐν τῇ φύσει, ἐφαρμόσατε ταύτας ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ μάρτυρος, καὶ ἀπὸ τῆς ἐκκοπῆς τῶν μελῶν καὶ τῶν σπαραγμῶν τοῦ σώματος, θελετε ἰδῆ ἀνυψουμένην καὶ ἀπαστρέπτουσαν πνευματικὴν δύναμιν καταβάλλουσαν πᾶσαν ὕλικὴν καὶ μηχανικὴν. Παρατηρήσατε μεθ' ὅλης τῆς διακρινούσης ὑμᾶς ψυχρότητος τί ποτὲ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς τοῦ μάρτυρος ὕλης; εἶνε ἡ δύναμις μιᾶς ιδέας, ἑνὸς ἀόλου καὶ πνευματικοῦ ὄντος, καθ' ὑμᾶς δὲ μιᾶς χημαιρικῆς καὶ σκιᾶς ὀνείρου· καὶ ὅμως ἡ σκιά κατανικᾷ τὸ ὑπάρχον, καὶ

ἡ πνευματικὴ ἐκείνη καὶ χημικὴ δύναμις νικᾷ καὶ καταβάλλει καὶ τὰς μηχανικὰς δυνάμεις καὶ τὰ ἔνστικτα καὶ τοὺς σωματικούς πόνους καὶ πάσας τοῦ σιδήρου δυνάμιν, ἡ δὲ βούλησις ἐνὸς μόνου ὑπερνικᾷ πάσας τὰς θελήσεις τῶν ἐπὶ τῆς γῆς δεσποζόντων καὶ ἡ ἠθικὴ τῆς θελήσεως ἐλευθερία, ἡ κατὰ τὰς διδασκαλίαις σας μὴ ὑπάρχουσα, ἀναπτύσσουσα τὴν ὑπεραισθητὴν αὐτῆς ἰσχύϊν, καθίστησι δούλους ὑπὸ τὸ κράτος τῆς πάντας τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ ἀναδεικνύεται

Lo maggior don che Dio per sua larghezza
Fesse creando, ed alla sua bontate
Più conformato, e quel ch'ei più apprezza
Fu della volontà la libertate
Di che le creature intelligenti
E tutte e sole furo e son dotate (Dante)

Ἄλλ' οἱ ὕλισται εἶνε καταδεδικασμένοι νὰ διαμφισβητῶσι τὸ μὴ ἐπίδεκτικὸν οὔτε σπουδαίας συζητήσεως οὔτε ἀμφισβήτησεως, τὴν δύναμιν τῆς ἐλευθέρως τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως. Ἡ δύναμις αὕτη τῶ ὄντι ἀρκεῖ ὅπως ἀνατρέψῃ ἐκ βάθρων πᾶν ὕλιστικὸν οἰκοδόμημα καταδεικνύοντα κατὰ τρόπον προφανῆ καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐνοίκησιν ψυχῆς καὶ πνεύματος διοικοῦντος τὸ ἴδιον σῶμα καὶ δεσπόζοντος αὐτοῦ. « Ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπίστευσα, ἔγραφε πρὸ δύο ἐτῶν ὁ ἐπιφανὴς φυσιολόγος τῆς Γερμανίας Bois-Reymond, ὁ ἐπὶ τινα χρόνον πρὸς τὰς ὕλιστικὰς θεωρίας ἐκκλίνας, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπίστευσα ὅτι τὸ γεγονός τῆς ἐλευθέρως τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως ἐδύνατο νὰ συναρμοσθῆται μετὰ τοῦ σωματικοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὀργανισμοῦ. Βαθυτέρα μελέτη ἐπεισέμε ὅτι οὐδεμίαν ἐπιστημονικὴν ἔρευνα δύναται ποτε νὰ ἐξεύρῃ τὴν ἐξηγησιν τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως ἐν τῷ σωματικῷ ὀργανισμῷ· τούτου ἕνεκεν, οἱ ὕλοδοξοῦντες ἔκριναν πρόσφορον νὰ διαμφισβητήσωσι τὴν ἀλήθειαν τοῦ γεγονότος τῆς ἐλευθέρως βουλήσεως. Ἄλλ' οὐδεὶς εἶτε ἀμαθῆς

εἴτε ἐπιστήμων δύναται ν' ἀποδέχθῃ τὴν ὀρθότητα τοιαύτης ἀρνήσεως, ἢν ἄλλως τε καὶ αὐτοὶ οἱ ὕλισται οὔτε ἀποδέχονται οὔτε ἐφαρμόζουσιν εἰς τὸν πρακτικὸν βίον.»

Ἐπὶ μακρὸν θὰ διεξέλθωμεν τὰ ἐκ τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως ἐπεχειρόμενα προβλήματα, ἐκ δὲ τῆς ἀναλύσεως καὶ μελέτης ταύτης θέλουσιν ἀναλάμψη λαμπηδόνες φωτὸς διασκευάζουσαι τὸ σκότος τῶν ὕλιστικῶν θεωριῶν καὶ πάσης ἀντιθρησκευτικῆς δοξασίας.

ΣΤ'.

Τὸ Ἐγώ.

Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται, νοεῖ καὶ βούλεται· ἔχων συνείδησιν τῶν συναισθημάτων, τῶν βουλήσεων καὶ τῶν νοημάτων του γινώσκει ἐξ ἀμέσου καὶ ἰδίως γνώσεως, ὅτι πᾶσαι αἱ ἐσωτερικαὶ καὶ πνευματικαὶ αὐτοῦ ἐνέργειαι συγκεντροῦνται καὶ ἐκπορεύονται ἀπὸ μιᾶς ἐνότητος, ἣν καλεῖ Ἐγώ· ἐγὼ αἰσθάνομαι, ἐγὼ σκέπτομαι, ἐγὼ θέλω. Ἀντιλήψεις, ιδέαι, ἐπιθυμίαι, σκέψεις, ἀποράσεις, πεποιθήσεις καὶ πᾶσα συναίσθησις παθήσεως καὶ πᾶσα πράξις αὐτενεργείας, συνεννοῦνται καὶ συγχωνεύονται εἰς τὸ ἐνωτικὸν καὶ ἐνιαῖον τοῦ Ἐγὼ κέντρον. Τὸ Ἐγὼ παθαίνεται, ἀντιλαμβάνεται αὐτενεργεῖ, παράγει τὰ νοήματα, κρίνει, καθορίζει, ἀναλύει, διασκευάζει, ἀποθηκεύει ἐν ἑαυτῷ τὰ παραγόμενα καὶ ἀναπαράγει διὰ τῶν ἀναμνήσεων. Μυρίαὶ καὶ ἀναρίθμητοι καὶ καταπληκτικῶς ποικίλοι εἰσὶν αἱ διὰ τῆς ἀφῆς καὶ τῶν λοιπῶν αἰσθητηρίων μεταβιβαζόμεναι εἰς τὸν ἐκ μυριάδων κυψελῶν καὶ κυττάρων συγκεῖμενον ἐγκέφαλον ἐντυπώσεις καὶ

αἰσθήσεις· ἐν μέσῳ δὲ τῆς ἐξαιτίας ταύτης τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων καὶ ἐσωτερικῶν ἐνεργειῶν ἀπεράντου ποικιλίας, τὰ πάντα καταλήγουσι καὶ τὰ πάντα ἐκπορεύονται ἀπὸ τῆς ἐνότητος ἐκείνης τοῦ Ἐγὼ ἧτις εὐχὴ μόνον διαδοχικῶς ἀλλὰ καὶ συγχρόνως καὶ παθαίνεται καὶ αἰσθάνεται καὶ νοεῖ καὶ βούλεται. Καὶ ἡ θάυμασις αὕτη συγκεντρωτικὴ τοῦ Ἐγὼ ἀρχὴ, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ἐφορᾷ ἐπὶ τοῦ σώματος, μεθ' οὗ εἶνε συνδεδεμένη, καὶ προνοεῖ πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ, ἐξερευνᾷ ἀφ' ἑτέρου πάντα τὸν περὶ αὐτὴν ἐξωτερικὸν κόσμον, προβαίνει εἰς τὴν μελέτην καὶ ἀνακάλυψιν τῶν διεπόντων αὐτὸν νόμων, καὶ τώρα μὲν διευθύνει τούτους κατὰ βούλησιν, ἄλλοτε δὲ ὑποζεύγνυσι καὶ καταβάλλει καὶ δεσπόζει καὶ διὰ μιᾶς ιδέας, διὰ μιᾶς σκέψεως καθίστησι δούλους τῶν ἰδίων ἀναγκῶν καὶ ὀρέξεων τοὺς ἀνέμους καὶ τὰς θαλάσσας, ὑπερυψουμένη δὲ καὶ μέχρι τοῦ στερεώματος, ὀρίζει μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας τὰς κινήσεις τοὺς ἔλιγμους καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν οὐρανίων σωμάτων. Καὶ ἡ ἐνιαία αὕτη καὶ ἐξαισία τοῦ Ἐγὼ ἀρχὴ, σκέπτεται ἀμφιβάλλει, ἐργάζεται ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ καὶ ὑπεραισθητοῦ, καὶ ἀγαπᾷ καὶ μισεῖ, καὶ ἀγαπᾷ τὴν φυσικὴν ὠραιότητα καὶ ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν τὴν ἀρετὴν, τὴν τιμὴν, τὴν ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς παρθένου διαλάμπουσαν ἀγνότητα, καὶ τὸ ἐγκλημα βδελύσσεται καὶ τελειοποιεῖ ἑαυτὴν, καὶ τελειοποιεῖ πάντα τὰ περὶ ἑαυτὴν καὶ ἀναπτύσσεται καὶ μεταρσιοῦται καὶ νέον κόσμον δημιουργεῖ ἴδιον καὶ ἐξ αὐτῆς λαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν, τὸν κόσμον τῆς ἠθικῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς καλλιτεχνείας, τῆς πολιτείας, τῆς ἱστορίας. Σκέπτεται τὸ Ἐγὼ ἐπὶ τοῦ παρελθόντος, ἐμβλέπει τὸ παρὸν, διαβλέπει τὸ μέλλον, συναισθάνεται τὸ καθήκον, καὶ τώρα μὲν μετ' αὐτοῦ συμμορφοῦται, ἄλλοτε δὲ παραβιάζει, καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς παραβιάσεως συναισθάνεται, καὶ μετανοεῖ καὶ μεταπίπτει, καὶ οἱ ἔλεγχοι ἐν αὐτῇ τῇ ἐνιαίᾳ ἀρχῇ ἀναπαράγονται. Καὶ ἡ

κεντρική του Ἐγὼ ἐνάτης δὲν περιορίζεται εἰς τὸ νὰ μεταβάλλῃ καὶ τελειοποιῇ τὸν περὶ αὐτὴν ὄρατὸν καὶ ἀπτὸν κόσμον, ἀλλὰ μεταβάλλεται διὰ τῆς φαντασίας καὶ εἰς δημιουργὸν δύναμιν, καὶ ὑπεριπταμένη τὸν αἰσθητοῦ κόσμου, ἀναδίδει φλόγας, αἵτινες «καίουσιν ἅμα καὶ διασπάζουσι» γογγεύουσι καὶ καταπλήττουσι τὰς καρδίας, καὶ δημιουργεῖ ἔργα φωτὸς καὶ σκότους, τὴν Ἰλιάδα, τὸν Ἄδην, τὸν Οἰδίπου, τὸν Φαῦστον. Καὶ γνωρίζει μὲν ἡ ἐνιαία τοῦ Ἐγὼ δύναμις ὅτι εἶνε στενωῶς συνδεδεμένη μετὰ τοῦ δεσποζομένου ὑπ' αὐτῆς σώματος, ἀλλὰ συναισθάνεται ὅτι εἶνε καὶ ἀνεξάρτητος τούτου· ὑπερορῶσα δὲ καὶ τὰς παρούσας σωματικὰς ἀνάγκας καὶ ὀρέξεις, προτίθεται τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἐπίτευξιν σκοποῦ τινος, ὀρίζει τὰ μέσα τῆς ἐνεργείας, εἰσχωρεῖ εἰς ἀτριβεῖς ὁδοὺς, ἀντιστρατεύεται κατὰ παντὸς παρεμβαλλομένου προσκόμματος, παλαίει ἐπὶ μῆνας καὶ ὀλόκληρα ἔτη καὶ καθ' ὅλον τὸν βίον κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ σώματος καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ φθάνει εἰς τὸν προτεθέντα σκοπὸν ἢ ἀποτυγχάνουσα ἐπανέρχεται εἰς νέας σκέψεις καὶ νέους ὑπολογισμούς. Ἦν μέσῳ δὲ τῶν καταπληκτικῶν καὶ ἀπεράντων τούτων ἐνεργειῶν καὶ καταστάσεων καὶ μεταβολῶν καὶ ἀντιθέσεων τῆς διανοίας, τοῦ αἰσθήματος, τοῦ πάθους καὶ τῆς βουλήσεως, ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἐγὼ ἔχει τὴν συνειδήσιν τῆς διατηρήσεως τῆς προσωπικῆς αὐτῆς ταυτότητος καὶ τὸ ἀδιαίρετον τῆς ἰδίας ἐνότητος.

Ἀπέναντι τοῦ ἀνθρωπολογικοῦ τούτου γεγονότος μέγα καὶ σπουδαῖον ἐγείρεται πρὸ τοῦ Ἰλισμοῦ πρόβλημα.

Ἦν τῇ περὶ ἡμᾶς φύσει οὐδὲν ὑπάρχει ὄν ἀμετάβλητον καὶ ἀδιαίρετον, ἡ δὲ ἔκτασις καὶ τὸ διαιρετὸν εἶνε οἱ ἀχώριστοι τῆς ὕλης χαρακτῆρες· ἀλλὰ τὸ ἐνιαῖον ἐκεῖνο καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Ἐγὼ ὄν, εἰς ὃ συγκεντροῦνται ἅπασαι αἱ ἀντιλήψεις, εἰς ὃ ὑποκύπτουσι πᾶσαι αἱ τῆς συνειδήσεως ἐνοράσεις· καὶ ἐξ οὗ

ἐκπορεύονται πᾶσαι αἱ πνευματικαὶ ἐργασίαι, ἀποκλείει πάντας τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὕλης τῆς μὴ οὐσῆς οὐδὲ δυναμένης νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀμεταβλήτου καὶ ἀδαιρέτου καὶ ὡς ἐνεργούσης ἐκτὸς τοῦ ὄρατου καὶ μηχανικοῦ κόσμου. Αἱ κινήσεις καὶ ἀλλοιώσεις τῆς ὕλης δύνανται νὰ διεξηγήσωσι τὰς ὕλικας μεταβολὰς καὶ ἀλλοιώσεις τῶν σωμάτων, ἀλλὰ τίς ὑπάρχει σχέσις μεταξὺ σωματικῆς ἀλλοιώσεως καὶ τοῦ συνειδότος, γεγονότος νοητικοῦ ἢ ἠθικοῦ; Τίτι δὲ τρόπῳ ἡ ὕπαρξις καὶ αἱ ἐνέργειαι τῆς ἀδαιρέτου τοῦ Ἐγὼ ἐνότητος καὶ ἡ τῶν ἀφηρημένων ἰδεῶν παραγωγή καὶ οἱ συνδυασμοί, καὶ αἱ τῆς φαντασίας δημιουργίαι, καὶ αἱ ἐλπίδες, καὶ αἱ περὶ τοῦ μέλλοντος σκέψεις, καὶ αἱ τοῦ βουλευτικοῦ ἐλεύθεραι ἐνέργειαι, καὶ αἱ κατὰ τῶν νόμων τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἰδίου σώματος ἀντιπράξεις καὶ ἀντενέργειαι, αἱ προφανῶς ἀντικείμεναι καὶ ἀντιστρατευόμεναι κατὰ πάντων τῶν προσόντων καὶ χαρακτήρων τῆς ὕλης, δύνανται νὰ συναρμολογηθῶσι μετὰ τῆς θεωρίας τοῦ Ἰλισμοῦ, καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος στερούμενος πάσης πνευματικῆς δυνάμεως εἶνε ἀπλοῦς ὄγκος ἐνοργάνου ὕλης, πᾶσαι δὲ αἱ πνευματικαὶ αὐτοῦ ἐργασίαι τελοῦνται διὰ τοῦ ἐγκεφάλου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀναγκαιῶν καὶ ἀπαραβάτων τῆς φύσεως νόμων;

Τοιοῦτον εἶνε τὸ ἐπεγειρόμενον πρὸ τοῦ Ἰλισμοῦ πρόβλημα ἐκ τῆς ταυτότητος, τοῦ ἀδαιρέτου καὶ τοῦ ἐνιαίου τῆς προσωπικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀρχῆς καὶ συνειδήσεως.

Τοσαύτη δ' εἶνε ἡ σπουδαιότης τοῦ προβλήματος τούτου, ὥστε ὁ Βίρχοφ ἔλαβεν ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐνδόξιμον ὅπως ἀντεπεξέλθῃ, κατὰ πάσης ὕλιστικῆς δοξασίας. «Ἐφ' ὅσον ἡ ἐνωτικὴ βᾶσις τῆς συνειδήσεως δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς ἰδιαιτέρον ἀπλοῦν τοῦ σώματος ὄργανον, ἐπιστημονικῶς δὲν ἐπιδέχεται ἀντίρρησην ἢ ὑπόθεσις ὅτι ἐκτὸς τῆς ψηλαφητῆς ὕλης ὑπάρχει καὶ ἓν τι ἀστάθμητον, αὔλον, κινήριον ἢ καθαρῶς πνευματικόν. Τὸ ἐπ

ἔμοι ἐκ τῆς ἀλληλουχίας τῶν ἰδεῶν ἔλαβον τὸ ἐνδόσιμον, τὴν μὲν καθαρῶς ὑλιστικὴν δόξαν, καθ' ἣν ἡ συνείδησις χαρακτηρίζεται ὡς ἀπλῆ τοῦ ἐγκεφάλου λειτουργία, νὰ θεωρήσω ὡς αὐθαίρετον, τὴν δὲ μεταφυσικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἰδιαιτέρας ψυχῆς ὡς δεδαικασιολογημένην, καὶ νῦν δ' ἔτι, παρὰ τὰς ἀντιπαρατηρήσεις τοῦ φέγγι, δὲν δύναμαι γὰ πεισθῶ ὅτι ἡ θεωρία αὕτη εἶνε σφαλερὰ ἢ στερεῖται λογικῆς βάσεως.» ¹⁾

Ζ'

Ἡ γένεσις τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ περὶ γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου ζήτημα ἔσεται ἐν τῶν πρωτίστων ἀντικειμένων τῶν παρεπομένων μελετῶν· ἐνταῦθα δὲ θέλω σκιαγραφῆσαι τοὺς ἄλλοις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας συζητεῖται.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος ὁ φυσιοδίφης Λαμάρκ, ὑποτυπώσας παλαιάν τινα τοῦ Ἀναξιμάνδρου δόξαν, ἐφρόνει ὅτι πάντα τὰ εἶδη τῶν ζωϊκῶν ὄντων δὲν ἐδημιουργήθησαν συγχρόνως, ἀλλ' ἀναφύοντα τινὰ ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως, ἣν ὁ Δημιουργὸς ἐχορήγησεν εἰς τὴν φύσιν, ὑπῆρξαν ὡς τὰ πρωτοπλάσματα ἐξ ὧν διὰ τῆς ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν μεταμορφώσεως καὶ ἐξελιξεως παρήχθησαν πάντα τὰ ζωϊκὰ ὄντα, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀνθρώπος. Τὴν θεωρίαν ταύτην πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἐπίστωσε καὶ ἠρμήνευσε ὁ μεγαλοφυῆς Δάρβιν· «φρονῶ ἔλεγεν, ὅτι ἅπας ὁ ζωϊκὸς κόσμος παρήχθη ἐκ

¹⁾ Σχαιδεμάχερ, περὶ Ὑλισμοῦ. Συνείδησις.